

„ВЛАСТТА НА МАЛКИЯ ЧОВЕК“ – СУРОВО, НО ЧЕСТНО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ЗА НАШЕСТВИЕТО НА ЕДИН ОПАСЕН СОЦИАЛЕН ВИД

Александър Маринов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Поредната монография на проф. д.с.н. Дончо Градев¹⁾ заслужава интереса на академичната общност и на представителите на социалната практика с оригиналната реинтерпретация в съвременен български контекст на идеята за Малкия човек, развита от Вилхелм Райх в една кратка, но изключително съдържателна и можем с пълно основание да кажем – изстрадана книга. Независимо от теоретичните и политическите аргументи, че „главният герой“ на едноименната книга на Райх е отминал безвъзвратно в историята заедно със създадените от него чудовища на тоталитарните режими, животът ни показва обратното. „Малкият човек“ по смисъла на теоретичните и етическите ориентири на Райх е тук и днес, в плът и кръв, при това със значима и застрашаваща редица базисни ценности власт. Нещо повече, в съвременния свят се наблюдават редица тенденции, които ни дават важни знаци на тревога, че пренебрегването и подценяването на явлението може да бъде фатално в точния смисъл на думата. Това е основното академично и морално послание на Дончо Градев, подкрепено с убедителни теоретични и емпирични доказателства.

Първата важна особеност на концепцията на Дончо Градев е именно тази последователност при изграждането на теоретико-методологическите и фактологическите връзки между автентичните явления, послужили като непосредствен повод за написването на книгата на Вилхелм Райх, и нещата, които се случват в света около нас. Въпреки че се отделя голямо и коректно внимание на анализа на възгледите на Райх и се извличат основните теоретични ориентири за разбиране на неговия прочит на явлението, това е само основата, изходната точка. Оттам нататък предстои едно голямо, вълнуващо и често стряскащо пътуване в по-късните и съвременните измерения на властта на Малкия човек, до която, уви, се е докосвал почти всеки читател.

Впрочем тази разпознаваемост на изследователския проблем на равнището на всекидневните преживявания на хората е един надежден и нерядко безпосаден тест за жизнеспособността на теоретичните конструкции. Дори краткото съдържателно въведение към проявите и типичните социални полета на

Малкия човек задейства бързо реакциите на събеседниците и респондентите – те започват да допълват характерограмата на „героя“, да дават примери за типичните му поведения и да споделят личните си преживявания от срещите с него.

Впечатляващо достойнство на монографията е солидното обосноваване на твърдението, че сме изправени не пред исторически ограничено и отминало явление, а пред *съществена, неслучайна характеристика на съвременния живот и модерните човешки отношения*. Но да се постигне тази убедителност на подхода и анализа, съвсем не е лесна задача. Преди всичко трябва да се прехвърли надежден теоретико-методологически мост между същностните особености на този социален тип, извлечени от Вилхелм Райх, и еволюцията на явлението, включително на думите, с които то е било описвано през годините от средата на XX в. насам.

Тук дебне един на пръв поглед терминологичен, а всъщност именно политически, властови капан. Малкият човек на Райх като че ли е изчезнал от речника на тези, които формират общественото мнение и управляват обществото, все едно искат да ни убедят, че очертаните базисни характеристики са се изпарили заедно с нацистките престъпници и осъждането на тоталитарните идеологии. Все едно самият факт на разгрома на една тоталитарна машина е преобразил човешкия вид не само в една или друга страна, а въобще. Така на мястото на Малкия човек идва – чист и непоковарен – Обикновеният човек (the Common man), напълно имунизиран срещу недъзите на посредствеността, човешката злоба, бягството от отговорност, кариеризма, желанието да бъдеш силен, като се идентифицираш с някого от властниците на деня.

Едно от убедителните теоретични постижения в концепцията на Дончо Градев е именно улавянето на способността за социална мимикрия на Малкия човек, за вписването му в тъканта на съвременното демократично общество. И нещо още по-важно и по-опасно в практически план – че този тип хора продължават да бъдат във фокуса на вниманието на властта като мощна и безпощадна армия, която трябва да бъде нахранена, обгрижвана, мотивирана и насъскана срещу политическите, икономическите, а както убедително е показано в книгата, и срещу всякакви други „врагове“, включително в области, където Малкият човек не би трябвало да вирее. Желанието да се използва Малкият човек като средство за постигане и запазване на властта остава и днес непреодолимо изкушение за изпитващите силно влечение към нея, особено за тези, чиито аргументи за постигането ѝ по нормален, заслужен начин не са особено убедителни.

Но постепенно типични представители на тази опасна социална порода достигат все по-високи позиции, придобиват реална власт, която не се колебаят да използват срещу останалите, по-образовани, по-интелигентни, по-продуктивни членове на обществото. Неслучайно в текста е въведено едно

понятие, което само по себе си представлява обещаваща възможност за по-нататъшни изследвания – понятието за *властовата и политическата култура на Малкия човек*.

Така логично се стига до следващия значим момент в книгата на Градев – *идентифицирането на най-важните социални убежища на съществуването на Малкия човек*. Без претенции за изчерпателност или необоримост на емпиричните проявления и с изричната предпоставка, че са необходими разгърнати системни изследвания по темата, авторът успява да очертае редица сфери на обществения живот, в които властта на Малкия човек прониква като отрова и води до прогресираща дегенерация на важни дейности и институции. Самото обосноваване на причините за предпочитанията на този социален тип към посочените сфери е съществен принос за изясняването на съвременните му превъплъщения, особено когато някои традиционни социални роли на Малкия човек („бездушният бюрократ“, „заядливият съсед“, „завистливият некадърен колега“) се обогатяват с нови поприща, някои от които все още се възприемат като гарантирани срещу навлизането на войнстващата посредственост.

Анализът надхвърля социалнопсихологическите рамки и предлага ориентири за междудисциплинно обяснение на редица трайни деформации в съвременната (в т.ч. в българската) политика, наука, администрация, в социалните мрежи. Особен интерес представлява задълбоченият анализ на наглед необяснимия процес на навлизане на Малкия човек в „местата, където измамата и посредствеността не се допускат“ и изясняването на същественото обстоятелство, че под прикритието на иначе благородни и полезни идеи за „равен достъп“, „демократично участие“, „автономност“ протича опасна трансформация и девалвация на базисни критерии на творчески човешки дейности, така че да се улесни проникването, а впоследствие и да се гарантира надмощието и завземането на властта от Малкия човек в тези храмове на човешкия талант, творчески потенциал и отговорност пред обществото.

Последната и може би най-силно въздействаща върху читателя особеност на подхода на Дончо Градев е *подробното и убедително описание на последиците от разрастването на властта на Малкия човек*. Това е чисто практическата страна на проблема, където трябва ясно да се осъзнае, че не става дума за субективни интерпретации, а обективно установени и все по-сериозни вреди, нанасяни от подмяната на същностните критерии за ефективност и качествени стандарти на дейности, жизненоважни за обществото. Наред с видимите щети, нанасяни от Малкия човек в конкретни дейности, обаче има едно дългосрочно вредно въздействие – „мачкането“ и изтласкването на способните и етични хора, на истинските професионалисти, на тези, които искат и могат да носят отговорност за постъпките и постиженията си. Това води до един опасен процес на „негативна селекция“, който подкопава цели области на обществения живот.

Истински задълбочен анализ на последиците от нашествието на Малкия човек може да предложи само автор, който е не само теоретично ерудиран, но и се е докоснал лично до отровната плесен на средата, където Малкият човек се е почувствал господар. Въпреки че в текста липсват референции към епизоди от личния живот, ясно е, че както самият автор, така и неговите събеседници и обхванатите в проучванията му лица са имали реален допир до явлението.

Идентифицирането на Малкия човек не е присъда, а диагноза, защото, както отбелязва самият Вилхелм Райх, всеки голям, необикновен човек е имал у себе си един Малък човек, но е успял да го погледне честно и да го победи.

БЕЛЕЖКИ

1. Градев, Д. (2015) Властта на малкия човек. С.: Наука и изкуство.

“THE POWER OF THE LITTLE MAN” – A SEVERE BUT HONEST WARNING ABOUT THE INVASION OF A DANGEROUS SPECIES

✉ **Dr. Alexander Marinov, Assoc. Prof.**
Campus East
Sofia University
125, Tsarigradsko chausse, Building 4
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: alexandar.marinov@gmail.com